

Vaccin skyddar dig mot TBE

Fakta om fästingar och fästingöverförda infektioner

Är du vaccinerad mot TBE?

Fästingöverförd hjärninflammation är det svenska namnet på TBE, (Tick-Borne Encephalitis på engelska). Varje år drabbas cirka 200 svenskar av TBE men 2011 insjuknade över 285 människor. Idag finns ingen botande behandling och av de vuxna som insjuknar får ca 40 % bestående men. Vaccin skyddar mot TBE. Därför bör du överväga vaccination om du bor eller vistas i områden där TBE förekommer i Sverige eller övriga Europa.

I denna broschyr berättar vi mer om TBE och andra fästingöverförda sjukdomar, var de finns, hur de yttrar sig och vad du kan göra för att skydda dig.

TBE är en allvarlig sjukdom

Fästingöverförd hjärninflammation, TBE, är en allvarlig sjukdom som överförs till människor via fästingar. Någon behandling mot TBE, finns inte. Det är därför viktigt att vaccinera sig mot TBE om man vistas i områden där TBE-smitta förekommer.

TBE-virus finns bland annat hos smågnagare. De blir inte själva sjuka men kan överföra virus till fästingar, som via saliven överför det vidare till nästa djur eller människa som fästingen biter. Fåglar och större däggdjur kan transportera infekterade fästingar längre sträckor.

Vilka är de vanligaste symtomen vid TBE?

Den som blir smittad av TBE-virus kan efter 1-2 veckor få influensaliknande symtom, som lindrig feber och värk i huvud och kropp. Besvären varar i upp till en vecka. Efter det känner man sig återställd och får då livslång immunitet. Men för några återkommer sjukdomen efter ca en vecka med mer uttalade symtom.

Hos var 3:e smittad sprids viruset till hjärnan

Hos ungefär var tredje som smittats sprids viruset vidare till hjärna och hjärnhinnor. Efter ca en vecka blir man då sjuk igen med hög feber, huvudvärk, illamående, kräkningar och påverkat allmäntillstånd. Man behöver då sjukhusvård. Diagnosen ställs genom blodprov och undersökning av ryggmärgsvätskan.

Det finns ingen medicin som botar TBE

Idag finns ingen medicin som botar TBE och den behandling som ges syftar till att lindra symtomen. Det kan ta lång tid att bli frisk igen. Dödligheten är mindre än 0,5 % men ungefär 40 % av de vuxna som blir sjuka får bestående men som t ex minnesstörningar, balansstörningar, huvudvärk, hörselnedsättning, koncentrationssvårigheter eller förlamning. Äldre personer får oftare svårare symtom än barn. Har du väl haft TBE kan du inte drabbas igen, då får man livslång immunitet.

Ökning av TBE-fall i Sverige

Antalet smittade av TBE stiger i Sverige. Under 1990-talet anmäldes 50-70 fall per år i Sverige, därefter har antal fall ökat från 100 till 224 fall per år mellan 2000-2009. År 2011 var ett rekordår, mer än 285 personer rapporterades ha drabbats av TBE i Sverige.

Bör du vaccinera dig?

Bor du eller vistas i något av de områden där TBE förekommer? Då bör du överväga att vaccinera dig mot TBE. Områden där TBE förekommer är Östersjökusten, utmed Mälarens mellersta och östra delar i Stockholms, Södermanlands och Uppsala län. Personer har även smittats med TBE längs Östersjökusten i Östergötlands och Kalmars län längs Vätterns kuster, samt vid södra delen av Vänern.

Ett fåtal personer brukar smittas på Västkusten. Enstaka fall har konstaterats längs Blekingekusten och i Skånes sydöstra hörn.

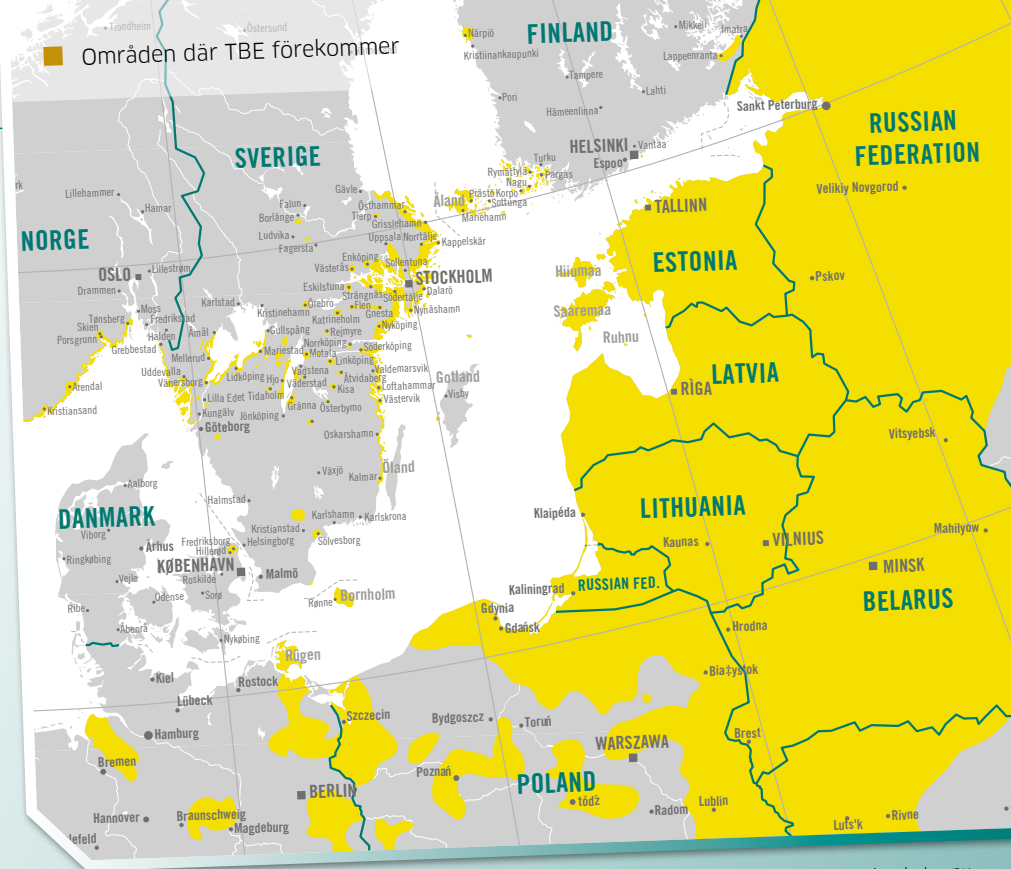
Sjukdomen ser ut att sakta sprida sig norrut längs med Upplandskusten och under året smittades tre personer strax söder om gränsen till Gävleborgs län.

I Europa förekommer TBE på Åland, på Bornholm samt i Baltikum och delar av Central- och Östeuropa.*

Med värmen kommer fästingarna

Fästingarna är aktiva när utetemperaturen överstiger + 5°C. Man brukar därför förenklat säga att fästingsäsongen i Sverige varar från mars till slutet av oktober. I det lite varmare mellaneuropa är ofta fästingsäsongen längre.

* Källa: www.smittskyddsinstitutet.se

Källa: www.smittskyddsenheten.nu

TBE-vaccination rekommenderas till

- Fast boende och sommarboende som vistas i skog och mark i områden med smittrisk (se kartan).
- Resenärer som ska vistas i skog och mark på Åland, Baltikum eller i särskilda riskområden i Central- och Östeuropa.

Behovet av TBE-vaccination kan vara mindre för

- Förskolebarn och barn under 3 år.
- Personer som endast mycket kortvarigt vistas i områden med smittrisk och personer som visserligen bor i riskområden men inte brukar vistas ute i skog och mark.

Personer som vill vaccinera sig, liksom föräldrar som vill vaccinera sina förskolebarn, behöver sällan avrådas eftersom biverkningar är ovanliga och även förskolebarn får ett gott vaccinationskydd.

- Hjälp varandra att inspektera kroppen noga varje dag om ni varit i områden där fästingar finns. Fästingen kan krypa runt flera timmar innan den biter sig fast.
- Barn blir ofta bitna på övre delen av kroppen. Kontrollera även hårbotten och huden bakom öronen.
- Fästingar som biter sig fast i huden bör tas bort så snart som möjligt eftersom smittämnen som borrelia- och anaplasma-bakterier överförs efter 1-2 dygn. Bär fästingen på TBE-virus överförs smittan där- emot redan efter kort tid.
- Använd en finspetsig pincett eller en fästingborttagare när du tar bort fästingen. Ta tag om fästingens mundelar så nära huden som möjligt. Dra försiktigt rakt ut.
- Undvik att klämma på eller smörja in fästingens bakkropp, eftersom detta istället kan underlätta att smittämnen överförs.
- Tvätta såret med desinfektionsmedel eller tvål och vatten.
- Om du inte får bort hela fästingen, vänta några dagar, så kan du sedan ta bort de delar som är kvar i huden med pincett eller en ren nål. Det ökar inte risken för att få en fästingöverförd infektion om du inte lyckas få bort hela fästingen. Är du osäker, rådfråga din distriktssköterska.
- Kontrollera huden där du blivit biten. Kontakta läkare om det uppstår en rodnad som är större än 5 cm efter 1-4 veckor, eller om du får feber, huvudvärk eller andra symptom.

Fästing i naturlig storlek innan den sugit blod

• Larv • Nymf • Fullvuxen hane • Fullvuxen hona

Fakta om fästingen

Fästingen är ett litet leddjur, släkt med kvalster och spindeldjur. Den trivs bäst på skuggiga och fuktiga platser – gärna lövskog med tät undervegetation. Fästingen lever 2-3 år och utvecklas från någon tiondels mm som larv till 3-4 mm som vuxen.

Behöver blod för att utvecklas

Fästingen genomgår tre olika stadier i sin utveckling. Från larv till nymf och därefter till vuxen fästing. I varje stadium behöver den suga blod för att utvecklas vidare. När fästingen är aktiv sitter den i vegetationen, kanske på ett grässtrå 10-20 cm från marken och väntar på att ett lämpligt djur ska passera. Värddjur är framför allt möss och sorkar men även stora däggdjur samt ibland också människor. Vår vanligaste fästing (*Ixodes ricinus*) saknar ögon. När den känner av rörelser i vegetationen, koldioxid eller dofter sveper den med frambenen och griper tag i pälsen på det passerande offret.

Du känner knappt bettet

Många av dem som drabbas av fästingöverförda infektioner har inte ens märkt att de blivit bitna av en fästing. Innan fästingen börjar suga blod låter den lite saliv rinna ner i bettsåret via sitt hullingsförsedda sugrör. Saliven innehåller både bedövningsmedel, som gör bettet smärtfritt, och ett ämne som förhindrar att blodet koagulerar. När fästingen sugit klart, vilket kan ta upp till en vecka, släpper den taget och faller till marken för att där utvecklas till nästa stadium. Den befruktade vuxna honan som sugit blod sin tredje gång lägger upp till två tusen ägg innan hon till slut dör. Äggen kläcks några veckor senare och en ny generation fästingar föds.

Vaccination mot TBE

Ett enda fästingbett kan ge dig TBE, fästingöverförd hjärninflammation. Idag finns ingen medicin som botar TBE, men vaccin skyddar.

Grundvaccination består av 3 doser. Vanligtvis får man två doser med 1-3 månaders mellanrum. Tredje dosen tas 5-12 månader efter dos 2, beroende på TBE-vaccin. För att behålla ditt skydd mot TBE måste du ta en påfyllnadsdos vart tredje till femte år.

Du kan också gå in på www.fasting.nu eller facebook för att hitta vaccinationsmottagning i din närhet.

Påfyllnadsdoser ger fortsatt skydd!

För att behålla ditt skydd mot TBE måste du komma ihåg att ta en påfyllnadsdos vart tredje till femte år. Avbryter du din vaccination så försvinner de skyddande antikroppar ditt immunförsvar byggt upp under vaccinationen.

Vad händer om jag glömmer dos 2?

Om du missat den andra sprutan (dos 2) kan den tas upp till ett år från den första sprutan (dos 1). Har det gått längre tid än så måste du börja om med dos 1. Du bör fortsätta vaccinationen, dvs ta din tredje spruta (dos 3) senast ett år efter din andra spruta.

Vad händer om jag glömmer dos 3?

Missar du att ta din tredje spruta (dos 3) inom ett år från den andra sprutan bör du ta den så snart det går och sedan fortsätta enligt schemat. Det betyder att du tar din fjärde spruta (dos 4) efter ytterligare tre år. Beroende på din ålder tar du sedan påfyllnadsdoser vart tredje eller femte år för att behålla ditt skydd mot TBE.

Få påminnelse via sms eller e-post

Åren går fort och det är lätt att glömma! Fråga din vaccinatör om påminnelse via sms när det är dags för förlängt skydd mot TBE, eller begär påminnelse via e-post (www.fasting.nu). Ladda ner vår fästingapp (Fästingguiden) till Android/iPhone eller gå in på vår facebook-sida (www.facebook.com/fasting.nu).

Även barn kan vaccineras

Barn äldre än ett år kan också vaccineras mot TBE. Rådgör med läkare eller sjuksköterska.

Är du allergisk?

Du som är allergisk mot ägg (ägg- och hönsprotein) ska berätta det för din läkare innan du vaccinerar dig mot TBE, eftersom det kan finnas spårmängder av detta i vaccinet. Tål du mat som innehåller ägg (pannkaka eller sockerkaka) brukar du kunna vaccineras. Råder det osäkerhet kan allergitestning göras.

Är du gravid eller ammar?

Det finns inte tillräcklig dokumentation om vaccination mot TBE under graviditet för att kunna göra en säker bedömning av riskerna. Det är inte heller känt om TBE-vacciner passerar över till modersmjölk. Under graviditet och amning ska därför vaccination bara göras om det är angeläget att få skydd mot TBE. Risker och fördelar ska övervägas noga. Prata med din läkare om detta.

Är du reumatiker?

Har du en så kallad autoimmun sjukdom som t ex reumatoid artrit (RA), SLE eller MS ska du alltid rådfråga din behandlande läkare innan du vaccinerar dig. Det är för att du inte ska riskera att drabbas av en försämring av din autoimmun sjukdom.

Borrelia är vanligare än TBE

Borrelia, eller Lyme borrelios, är en annan fästingöverförd sjukdom. Den orsakas av en fästingöverförd bakterie och är betydligt vanligare än TBE. Ett par hundra tusen personer smittas årligen både i USA och i Europa. Fall har också rapporterats från andra världsdelar. Det går ännu inte att vaccinera sig mot borrelia, men det går att behandla. Man kan också drabbas av borrelia flera gånger.

Ta bort fästingen snarast

I Sverige räknar man med att upp till 10 000 personer smittas varje år. Ungefär 10-20 % av fästingarna bär på borreliabakterier. Trots det tycks risken att insjukna i borrelia, efter ett enstaka fästingbett, vara förhållandevis liten. Det beror på att det oftast dröjer 1-2 dygn innan smittämnet, som finns i fästingens tarmkanal, överförs. Ju tidigare du upptäcker och tar bort fästingen desto mindre är alltså risken att smittas.

Vilka är de vanligaste symptomen vid borrelia?

Det vanligaste tecknet på en borrelia-infektion är att du vid bittet ser en expanderande rodnad som är större än fem centimeter i diameter. Den uppkommer 1-4 veckor efter fästingbittet och kan blekna från mitten och utåt (se bilden). Ibland kan man få sjukdomskänsla och eventuellt feber. Får du hudrodnad eller symptom efter fästingbett ska du kontakta läkare.

Rodnad från borrelia

Antibiotika används för att behandla borrelia

Borrelia kan också ge symptom från centrala nervsystemet, lederna och någon enstaka gång från hjärtat. Symptom från nervsystemet kan vara diffusa med huvudvärk, illamående eller utstrålade smärtor i armar, ben eller rygg. Ibland förekommer - inte minst hos barn - halvsidig ansiktsförlamning. Om lederna påverkats visar det sig oftast som återkommande attacker av värk och svullnad av enstaka leder. Främst drabbas någon stor led som t ex knä-, ankel-, armbågs- eller handleder. Värk i fingrarnas småleder är inte typiskt vid borrelia. Antibiotika används framgångsrikt vid behandling av borrelia.

Anaplasmos/Ehrlichios drabbar främst husdjur

Fästingar kan sprida ytterligare en bakterie, anaplasma tidigare kallad ehrlichia. Den drabbar främst hundar, hästar, nötkreatur och får. Enstaka fall har även konstaterats hos människa. Men de allra flesta fall är lindriga och självläkande.

Vilka är de vanligaste symptomen vid Anaplasmos/Ehrlichios?

Influensaliknande symptom, t ex feber, huvudvärk och ont i kroppen, som uppkommer ungefär två veckor efter att man har blivit fästingbiten kan vara tecken på Anaplasmos. Anaplasma kan konstateras med hjälp av blodprov. Sjukdomsfall med mer uttalade symptom kan behandlas med antibiotika.

Ta bort fästingen snarast

Anaplasma/Ehrlichia överförs från fästingen först efter ett dygn, så ett sätt att skydda sig är att ta bort fästingen så snart det går. Det gäller även ditt husdjur.

Ta bort fästing med pincett

Ett enda fästingbett kan ge dig fästingöverförd hjärninflammation, TBE. Idag finns ingen medicin som botar TBE, men du kan vaccinera dig. Hur farligt är TBE och hur kan jag skydda mig? Bör jag vaccinera mig?

I denna broschyr svarar vi på frågor om TBE och andra fästingöverförda infektioner. Har du ytterligare frågor, kontakta din läkarmottagning, vårdcentral eller vaccinationsmottagning. Glad sommar!

FÖR MER INFORMATION

www.fasting.nu - Fästingar, fästingöverförda infektioner samt hitta din närmaste vaccinatör

www.smittskyddsenheten.nu - Information om TBE

www.sva.se - Fästingöverförda infektioner hos djur

Denna broschyr är utarbetad av docent Rolf Gustafson, Medicinsk direktör; Baxter Medical AB, i samarbete med Grafisk idé.

Kampanjen är förhandsgranskad och godkänd av IGM.